

РЭАНІМОВА

з над Нёмана №1-1989.

ад Максіма Кніжніка пачатак

Найчасцей кнакі і дзячаты не хочуць удзельнічаць у нацыянальным руху і нават размаўляць на роднай мове, каб не быць белымі варонамі.

Максім Багдановіч не баяўся быць белай варонай.

У чыстым небе зор пасеў...

Сярод зор чыстага беларускага неба незамлэна гарыць зорка Максіма Багдановіча. Пакуль іншыя блукаюць у пошуках сваіх сьцежак, жывучы на Радзіме, ён выбраў птушыны шлях да Беларусі напраткі па нябёсах і не страціў са сваіх 25 год 5 месяцаў і 15 дзён ані хвіліны часу. Можа таму, што не стрымлівалі яго рукі маці. -- з 5 год гадаваўся сіратой.

Адкуль браў ён сілу і цяпло? Адкуль черпаў любоў, мужнасць і высокую сьвядомасьць?

Янычары ў Басманскай імперыі, адрокшыся ад свайго роду-племені, ішлі наперадзе войска, якое захоплівала іхнюю радзіму. М. Багдановіч пера-сьцерагае свой народ ад такой долі ў вершы "Пагоня":

Бійце ў сэрцы іх, бійце мячамі,
Не давайце чужынцамі быць!

Мы пакуль што не янычары. Таму і вырастаюць у беларускіх гарадах суполкі моладзі, якія змагаюцца за адраджэньне беларускай мовы. Яшчэ адна суполка створана ў Гародні пры ДOME-Музеі Максіма Багдановіча -- літаратурна-мастацка-музычная. Хлопцы з новай суполкі збіраюцца вывучаць і прапагандаваць творчасць Максіма Багдановіча, які выдатна увасобіў ідэю неўміручага духоўнага узраджэньня Беларусі і узвысіў беларускае слова на такую вышнюю мастацкай дасканаласьці, дзе нацыянальнае ўжо становіцца шэдэўрам і сусьветнай культуры. Ён думаў над шляхамі хутчэйшага разьвіцьця дэмакратычнай паэзіі. Мы ўсьлед за ім паўтараем: "Берымся! Наш сягоньяшні, наш заўтрашні напрамак -- да забытага намі народнага беларускага шляху".

Багдановіч дакрануўся душою да мінуласьці і наблізіў яе да будучыні. Хочацца працаваць з пацуцьцём, што за намі, прад намі - гадзі...

Сябрам суполкі імя Максіма Багдановіча будзе той, хто адпрацуе з намі пяць "талок". "Талокі" могуць замяніць іншыя справы -- па рашэньню членаў суполкі.

Гараднічанка

Ёсьць розныя думкі наконт паходжаньня назвы нашага горада. Адна з гэтых думак -- імя горада паходзіць ад назвы ракі, на якой горад вырас -- Г а р а д н і ч а н к а. Што рака мела калісьці чыстую крынічную ваду для піцьця, сумненьняў не можа быць. У Гараднічанку і цяпер упадае некалькі не зьнішчаных крыніц, якія наталяюць смагу ў сьпёку.

Гродзенскі замак пабудаваны там, дзе Гараднічанка упадае ў Нёман. Рэчка была натуральнай перашкодай ворагам.

Калі вандроўнік ішоў ад чыгункі удоўж Гараднічанкі да Нёмана і Старога замку, ён без правадніка мог убачыць найпрыгажэйшыя мясціны Гародні, зрабіць адпачынак у цяньку старасьвецкіх ліпаў у Швейцарскай даліне, якая была некалі найпрыгажэйшым месцам у Гародні. Гараднічанка ўпрыгожвала горад зелянінай.

Але зараз раку не любяць, яе мінаюць. Яе замуцілі, забрудзілі, загналі ў трубу, як у вязьніцу, і зьявілася адпаведная назва -- вонючка. Хто жыве на беразе Гараднічанкі, на ноч шчыльна зачыняе вокны, менавіта ноччу зьліваюць у раку атруту гаспадары-самаеды. Атрута цячэ ў Нёман.

--Зачем нужна эта вонючка, засыпать её и всё!-скажа іншы так. Гэтак жа ён скажа і пра беларускую культуру, мову народа, які пабудоваў прыгожы горад, пра сам народ. Мову нашу загналі ў трубу, як Гараднічанку. Людзі Гародні некаторыя лічаць сябе яшчэ палякамі, а некаторыя ўжо рускімі сябе лічаць. У час перапісу насельніцтва хто самахоць, а хто з падказкай перапісчыкаў сьцьвярджалі, што іх родная мова -- руская. Некаторыя пасьля перапісу выказвалі абурэньне, што ім няправільна запісалі родную мову. Але ці шмат хто запратэставаў па-сапраўднаму?

Зрэшты, чаго варты такія перапіс, калі праўда падпраўляецца, воля асобы не ўлічваецца?

Але пакуль жывуць людзі, не зьнікае надзея: мы адмыем ад бруду нашу зямлю. Будзе цячы па Гародні прыгожая рэчка Гараднічанка, а крыніцы на яе берагах будуць гаіць нашы душы.

Мы мелі гонар прыняць удзел у Вальным Сойме-2, які склікаўся ў Вільні. А перад Соймам шчыра памаліліся ў Вострай Браме і паставілі сьвечку ў Сьвятадухаўскім манастыры.

Божанька нам паспрыяў -- і маскоўская "Праўда" напісала праўду. І "Гродзенская праўда" пабаялася няпраўду пісаць.

Няўжо маўчыць "Вячэрні Мінск"?

ХТО ЁСЬЦЬ ХТО

Бо ж вась бязбожнікі нацягнулі лук, паклалі стралу сваю на цеціву, каб упоцёмках страляць у справдлівых сэрцам.

Кніга псальмаў, пс. II

З самага пачатку Узьнікненьня беларускага адраджэньскага руху ва Удзельнікаў гэтага руху зьявілася нямала ворагаў. І не толькі сярод "ціхіх" пенсіянераў, а і сярод людзей, якія трымаюцца на розных пасадах і зараз. Аб гэтым могуць сьведчыць і запалохваньні, і навешваньні ярлыкоў, і штрафы, накладзеньня на арганізатараў мітынгаў у Менску.

Асаблівыя напады на "нефармалаў" пачаліся пасля 19 кастрычніка, у гэты дзень быў утвораны "Мартыралог Беларусі" і ініцыятыўная група Беларускага Народнага Фронту "Адраджэньне". З гэтага часу пачалося сапраўднае цікаваньне беларускай інтэлігенцыі, моладзі, усіх сьвядомых беларусаў. Не грэбуюць нічым. Нікім толькі брудам не абліваюць. Здаецца, што сеў на "машыну часу" -- і апынуўся ў трыцятых гадах. Метады ідэалігічнага ганьбаваньня тыя самыя, толькі зараз замест "врагов народа" -- "врагі перестройкі". Кульмінацыйным момантам быў разгон людзей 30 кастрычніка ў Менску ў час правядзеньня "Дзядоў". Трэба было добра спалохацца, калі людзі, якія неслі кветкі на магільні продкаў на "прэстыжныя" Маскоўскія могілкі, падаліся "бунтовшчыкамі", што хочучь падарваць "устой" -- а можа "застой"?

Дык каго ж так напалохала ініцыятыва беларускай інтэлігенцыі? Хто заклікае да барацьбы з моладзьдзю, якая хоча адраджэньне беларускую мову, культуру, гонар свайго народа?

Перш за ўсё таго, каму перабудова як костка ў горле, а абуджэньне народа страшней за пекла. Бо людзі, якія згубілі свае карані, сваю гісторыю, згубілі сувязь паміж сабой -- сваю мову, не могуць згуртавацца, не могуць адстойваць свае правы, -- і таму ў нас на Беларусі такая моцная кляса бюракратаў, што узьнікла ў часу сталіншчыны і расквітнела ў часы стагнацыі.

Перабудова для іх -- гэта перш за ўсё канец прывілеяў, канец нікім не кантраляванай улады. А калі народ не адчувае сваёй моцы, бо кожны чалавек жыве паасобку, уладарыць такім народам вельмі лёгка. Пра перабудову можна толькі пакрычаць з моўніц. А паціху выкарыстоўваць "чылійскі" варыянт. Людзі ж не разумеюць, чаму ў газэтах пішуць аб перавыкананьні плянаў, яны самі працуюць лены, чым працавалі раней,

У лісьце ў "Нашу ніву" ад 28 кастрычніка 1913 г. Багдановіч пісаў: "Калі таварыства імяні Скарыны закладзецца, я ахвотне запішуся ў члены. Узься б і напісаць жыцьцёапісаньне Скарыны, калі б таварыства даручыла мне гэта".

У Маскве ўтварылася Беларускае таварыства культуры імя Франціска Скарыны -- падзея гістарычная.

У канцы сьнежня суполка імя Максіма Багдановіча з Гародні высылае ў Маскву тэлеграму наступнага зместу:

"Беларускаму таварыству культуры імя Франціска Скарыны, у члены якога марну запісацца Максім Багдановіч, жадаем росквіту.

Нас аднак -- але не сварыці! -- несьмяротныя кнігі Скарыны!

Вечар быў сьвяточны. Мы праводзілі ў Бельск

фабрыкі ды заводы не зачыняюцца, а тавараў становіцца ўсё менш і менш. Вось тут можна і прыгадаць так, незнарок: "Вось раней гэта ўсё было а зараз -- што зробіш, перабудова, а пасля "толкнуць реч" у падтрымку перабудовы.

Зьмяніць такое становішча можа толькі кантроль народа над уладай. А на цяперашні час у Беларусі гэта здольны зрабіць толькі народны рух. Пакуль ён яшчэ толькі нараджаецца і бюракраты зрабляць усё, каб задушыць яго ў калысцы. Вось чаму рассылаюцца па рэспубліцы дырэктывы, як падарваць ініцыятыву грамадзкасьці, пасылаюцца лектары, якія абліваюць брудам лепшых людзей Беларусі. А хто гэтыя лектары? Яны ж, здаецца, адукаваныя людзі, чаму яны сьведома разносяць хлусьню? Ды таму, што яны па іншаму не могуць, яны зрабілі сваю навуковую кар'еру на гэтым, ім таксама страшнае абуджэньне сьведомасьці беларускага народа; калі народ зацікавіцца сваёй гісторыяй, гісторыю ўжо не змогуць круціць, як захочуць. Раней было лёгка. Трэба было пісаць тое, што выгадна тым, хто ўладарыў. А калі хто спрабаваў даведацца праўду пра сваё мінулае, а яшчэ і аспрэчыць тое, што пішуць "аўтарытэтныя" гісторыкі, такога лёгка было зьнішчыць, напісаць данос куды трэба, абвесіць нацыяналістам, здраднікам, паслугачом імперыялістаў і так далей. Гэта было не толькі ў гісторыі, амаль ва ўсіх навуках. Апаўненьты абвешчваліся ідэалігічнымі ворагамі і з імі ўсё было вырашана. Гэта рабілася і робіцца зараз, але не з такім эфэктам, таму што няма аргументаў, доказаў, застаецца толькі хлусьня.

Можа ў гэтым прычына нашага адставаньня ад іншых краін сьвету.

Асобны, якія некалькі год назад званілі аб мудрым кіраўніцтве Брэжнева, пайшлі ў ход і зараз. Няўжо ім вераць? Разумныя людзі, вядома, не. Вераць тыя, якія хочучь верыць, і тыя, хто прызвычаўся, каб за іх думала начальства.

Але якая б ні была моцная бюракратыя, як бы ні цікавала яна беларускі рух сваімі паслугачамі, слабасць іх у тым, што могуць яны апірацца толькі на неадукаванасьць і несьведомасьць людзей, і з дапамогай несьведомых людзей спадзяюцца ўтрымацца на плыні. Было ж такое, што ў дні паўстаньня сяляне выдавалі царскім войскам паўстанцаў, якія змагаліся за свабоду тых жа сялян. Таму рыцары стагнацыі так сьпяшаюцца, таму так яны баяцца абуджэньня народа ад летаргічнага сну.

І калі бюракратаў і псеўданавукоўцаў ужо не выправіш, то людзі, якія не маюць праўдзівай інфармацыі і па-ранейшаму вераць бюракратам, хоць са спазьненнем прымуць удзел у народным руху.

нашых сяброў -- беларускую паэтку Надзею Артымовіч і Яна Мордана.

Тэлеграму вырашылі прадывітаваць па тэлефоне. Калі засталася паставіць подпіс, наша ветлівая тэлеграфістка сказала "минуточку", а праз хвіліну адрэзала: "Тэлеграмы на беларускім мове по телефону не прымаюцца, толькі на бланке."

"Але ж наша Беларусь зьяўляецца членам ААН. Я ж пасылаю тэлеграму на роднай мове!" -- "Можете жаловаться на меня куда угодно. Моя фамилия Посная."

З поснай мінай мы пайшлі на тэлеграф і былі ўсьцешаны, што тэлеграму нашу прынялі. Аляксей Карпук месяц назад не здолеў адправіць тэлеграму на імя Ніла Гілевіча ў Менск на роднай мове.

МАГУТНЫ БОЖА

МУЗЫКА М. РАВЕНСКАГА
СЛОВЫ Н. АРСЕНЬЕВАЙ

Andante

ма-гут-ны Бо-жа Ула-дар су-сьве-таў ве-лі-кіх сон-цаў і сэр-ца ма-лых ма-
гуч-на-ру-хай ці-хай вет-рай рас-спр-а-ме-ны кі-сва-е хва-ла-ты на-ш

Магутны Божа! Уладар сусьветаў,
Вялікіх сонцаў і сэрца малых!
Над Беларусыяй, ціхай і ветлай,
Рассып праменьні свае хвалы.

Дай спор у працы штодзённай, шэрай,
На лусту хлеба, на родны край,
Павагу, сілу і веліч веры
У нашу праўду, у прышласць -- дай!

Дай урадлівасьць жытнёвым нівам,
Учынкам нашым пашлі умалот!
Зрабі магутнай, зрабі шчаслівай
Краіну нашу і наш народ!

КАЛЯДА

Упершыню за шмат гадоў на вуліцах Гародні зноў прайшла Каляда. Падрыхтаваць каледаваньне было не так і проста. Шмат размаўлялі. Адно вучыліся сьпяваць калядныя песні, іншыя ім перашкаджалі. І ўрэшце прыйшла Каляда, а ў нас нават зоркі няма. На наша шчасьце ў гэтыя дні гасыцвалі ў нас Ян Мордань і Надзея Артымовіч з Беластоцчыны. Ян аказаўся лепшым у сьвеце майстрам па калядных зорках. І гэта выратавала справу - зорка была зроблена. Наш самы малодшы сябра аказаўся самым знаходлівым, можа таму, што мазгі яму прасавалі некалькі гадоў меней, і прапанаваў зрабіць у цэнтры зоркі крыж ярлы, якому маліліся нашы продкі з язычніцкіх часоў.

Мы хадзілі па хатах, сьпявалі калядныя песні, віншавалі людзей. Прымалі нас вельмі добра. Калі б мы былі не такімі ідэйнымі, то наша сьвяткаваньне не магло б скончыцца ў медзьвіжарэзьніку.

24 сьнежня мы проста каледавалі, атрымліваючы ад людзей пачастунак і шчырыя словы пахвалы.

7 студзеня мы асьмялелі і пачалі збіраць грошы на Народны фронт. Многа кватэр абыйсьці не пасьпелі, бо ў кожнай хаце трэба было трохі затрымацца. Але 100 рублёў усё ж сабралі.

Не абыйшлося без высельных момантаў. Адзін хлопчык, калі убачыў нашу зорку, усё пытаўся ў бацькі: "Папа, это змей, да? Он потом полетит?"

Бацька нешта мармытаў, адчувалася, што ён сам не ведаў -- ці паляціць ці не.

І такое казалі: "А, гэта тыя, "Тутэйшыя"!"

Так што падмазаліся да славы менскіх сяброў.

Трэба падзякаваць гарадзёнскай міліцыі. Мы ж не пыталіся дазволу перад тым, як выйсьці на вуліцу. Гэта магло быць расцэнена, як "злостное нарушение демократических законов", нашы знаёмныя хваляваліся, каб нас не арыштавалі. А ў нас нават ніхто не правярну дакументы.

А ў паветры Гародні лётаюць не птахі, а метанол, фармальдэгід, ароматычныя вуглявадароды, трыхлорэтылен -- наркотык, які зьяўляецца нервовай атрутай і вылучае устойлівыя пашкодзаныя чэрапна-мазгавыя нерваў і міякарда, што можа прывесці да раптоўнай сьмерці.

СУЧАСНЫ ФІЛЬМ

Саўка ды Валера ладзілі дуду,
на беларусаў ладзілі труну.
Тру-ну-ну-ну, тру-ну-ну-ну,
ладзілі труну.

Як разыйшліся ў Менску на "Дзяды" --
палкі-дубінкі выйшлі з той дуды.
Уга-га-га, уга-га-га,
шмат было бяды.

Выканкамы Менску, ёмкі ўзяўшы скрут,
выгналі ў Вільню нефармальны люд.
Ту-ту-ту-ту, ту-ту-ту-ту,
няма месца тут.

Шчы пачакайце, прыйдзе чорны час:
на белаў скуры ваш чырвоны пас
дзягай, дзягай, дзягай, дзягай
Вам напішам пас.

Вы сабе дуйце сваё гоцаца,
на беларусаў не будзе канца.
Гоца-ца-ца, гоца-ца-ца,
не будзе канца.

23 лістапада ў Гродзенскім універсітэце быў праведзены круглы стол па нацыянальнаму пытаньню, на якім спачатку студэнты спалі, а пасля абудзіліся і напісалі ліст у Вярхоўны Савет Беларусі з патрабаваньнем надаць беларускай мове статус дзяржаўнай.

10 студзеня 1989 года ва Універсітэт прыехалі прадстаўнікі Міністэрства Асьветы Стражаў Васіль Іванавіч і Маскоўскі Віталій Іванавіч на гутарку "з некаторымі аўтарамі ліста".

Маскоўскі В.І. не змог размаўляць з прычыны няведаньня беларускай мовы.

Стражаў В.І. прапанаваў замест дзяржаўнасьці мовы стварыць гурток па вывучэньню беларускай мовы ў інтэрнаце універсітэта.

М.А. Янкуоскі заўважыў, што ён на месцы міністраў з гэтым лістом не паехаў бы -- трэба ж сябе паважаць!

Прапанавалі ліст усё ж вярнуць у Вярхоўны Савет, з чым згадзіліся міністры.

Адзін студэнт універсітэта падвёў вынікі дыскусіі -- праблема беларускай мовы можа вырашыць толькі сапраўдны беларускі Урад.

Рэктар т. Бадакоў праявіў ініцыятыву і прыняў рашэньне -- перавесці навучаньне ва Універсітэце на беларускую мову з 1 лютага 1989 года.

На двары люты -- а як маецца тав. Бадакоў?

АНАНІМОВА

3 КАМПЕТЭНТНЫХ КРЫНІЦАЎ. да канфліктаў на Беларуска-Літоўскім памяжжы.

Вільня, 32 студзеня (наш. кар.)
Апошнія паведамленьні з-пад
Літоўскага Тэлеграфнага Аген-
ства.
--Надалей не сканчаюцца напа-
ды нацыяналістычна настроеных
беларусаў на літоўскіх грама-
дзян, -паведамляе вусаты дзед,
які прадае семачкі пад гмахам
Агенства. --На мінулым тыдні,
напрыклад, у Гародні група чле-
наў Беларускага народнага
фронту пад уплывам наркотыкаў
перакуліла, а пасля падпаліла
17 літоўскіх аўтамабіляў. Сьпе-
цыяльна падобраныя выпешчаныя
хлопцы з нефармальна аб'яд-
наньняў ходзяць па сваіх га-
радах і прыслухоўваюцца, ці
не чуваць літоўскае гаворкі.
Хто трапіць у поле зроку, таго
малойчыкі з бел-чырвона-белы-
мі апаяскамі на рукавах вы-
сочваюць і лупяць у нешмат-
людных мейсцах.
Магу яшчэ ад сябе дадаць,
што пазаўчора беларусы пра-
калолі ўсе шэсьць колаў у
маіх "жыгулях".

Менск, 32 студзеня (наш. кар.)
А вось што чуць пад Белар-
ускім Тэлеграфным Агенст-
вам ад бабулі, якая гандлюе
салодкімі пеўнікамі і дае
інтэрв'ю ўсім жадаючым:
--Колькасьць беларускіх
грамадзян, пацярпелых ад
нападу літоўскіх нацыяна-
лістаў, павялічваецца, --
паведамляе яна. --На аўта-
страдах у беларускія аўто-
бусы ляцяць каменні. У Каў-
насе былі скінуты з маста
у Нямунас дзесяткі аўтама-
біляў беларускіх грамадзян.
Цяпер яны ў Гародні выж-
ваюць з Нёману свае "Маск-
вічы", "Жыгулі", "Запарожцы",
якія туды прыплылі па ця-
чэньню. Ужо дайшло да таго,
што беларусам прадаюць ат-
рутую каўбасу. Так, напрыклад,
у мінулым тыдні жанчына з
Гародні атруцілася каўбасою,
якую купіла ў Алітусе. Прычым,
відавочна, што да гэтай акцыі
літоўскія нацыяналісты --
члены "Саюдзіса" -- рыхтава-
ліся загадзя, бо, як сьцьвяр-
джаюць сваякі атручанай, гэтую
каўбасу яна купіла ўлетку.

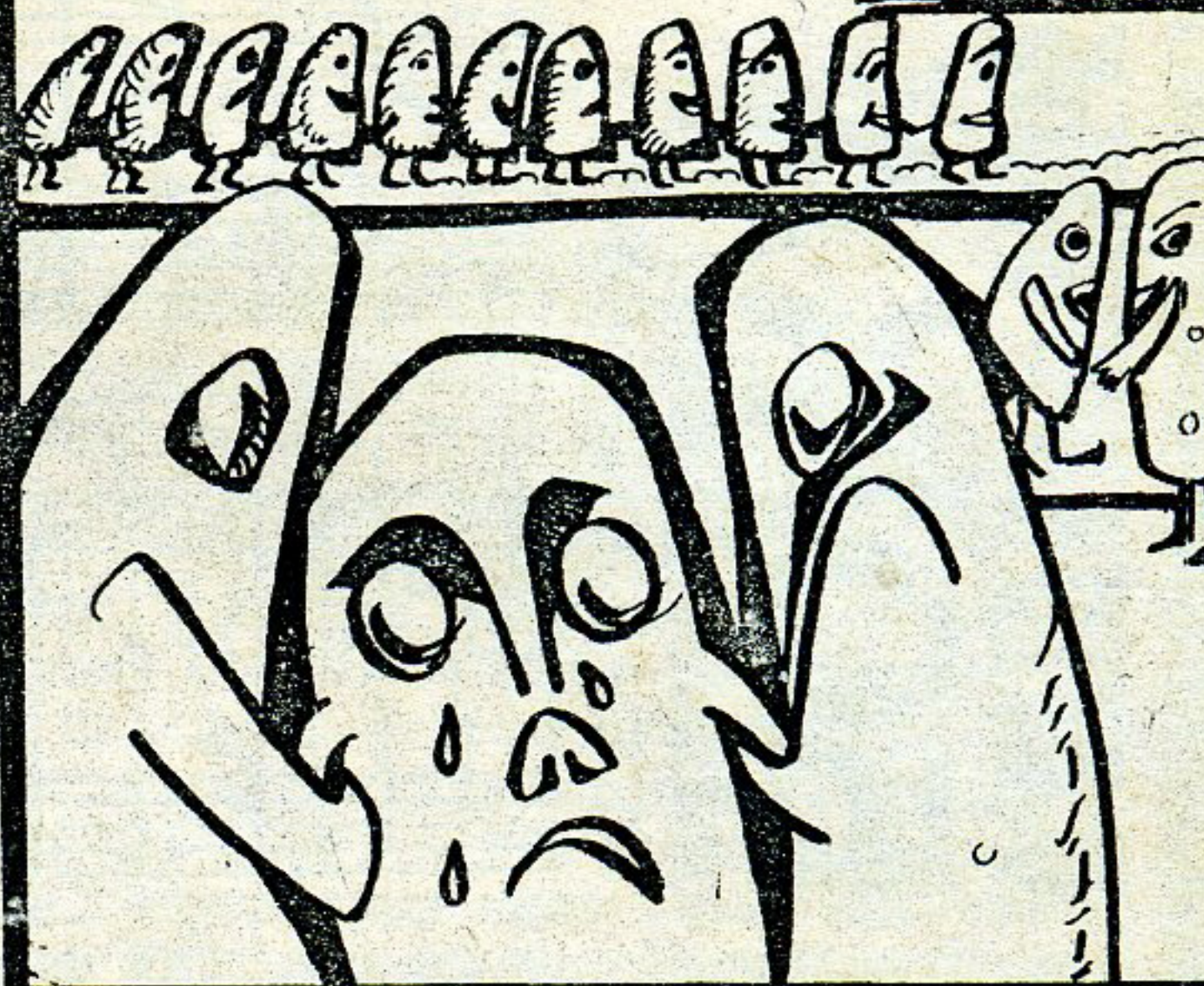
Ад редакцыі.

Наш віленскі карэспандэнт заўважыў, што пакуль дзед
даваў інтэрв'ю, у яго адклеіўся вус і было відно, што
гэта пераапанутая ў дзеда баба.

Наш карэспандэнт з Менску заўважыў, што баба некалькі
дзён не галілася -- гэта відавочна, што быў дзед
пераапануты ў бабу.

3 ЖЫЦЦЯ
НАШЫХ ПАЛЁЎ.

НА МАСКВУ

--Посмотри, няни распустила --
в столицу ехать не желает!

